

**VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ –
TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA**
Hornicko-geologická fakulta
Institut ekonomiky a systémů řízení

**HOSPODÁŘSKÁ TRESTNÁ ČINNOST
V POJISTNÝCH PODVODECH**

bakalářská práce

Autor:

Luboš Macek

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Vladislav Vančura, Ph.D.

Most 2009

Zadání bakalářské práce

Student: **Luboš Macek**

Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6202R009 Ekonomika, management a informatika v oblasti veřejné správy

Téma: **Hospodářská trestná činnost v pojistných podvodech**
Economic Crime - Insurance Fraud

Zásady pro vypracování:

Student provede rozbor hospodářské kriminality v pojistných podvodech a navrhne možnou prevenci. Práce bude vypracována v následujících bodech:

1. Úvod
2. Hospodářská kriminalita - charakteristika a členění
3. Rozbor pojišťovacích podvodů
4. Odhalování a dokumentování pojistných podvodů
5. Návrh prevence pojistných podvodů
6. Závěr

Seznam doporučené odborné literatury:

DVOŘÁK, V. a kol. : Operativně pátrací činnost kriminální policie (Díl III. Hospodářská kriminalita). PAČR Praha, 1995

CHMELÍK, J. a kol. : Rukověť kriminalistiky, A. Čeněk, s.r.o. Plzeň, 2005, ISBN 80-86898-36-9

KUCHTA, J. a kol. : Hospodářská trestná činnost, MU v Brně – Právnická fakulta, 2007, ISBN 9788021042568

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Vladislav Vančura, Ph.D.**

Datum 31. 10. 2008

Datum 20. 04. 2009

doc. Dr.Ing. Oldřich Kodým
vedoucí institutu

prof. Ing. Vladimír Slivka, CSc.
děkan fakulty

Prohlášení

- *Celou bakalářskou práci včetně příloh jsem vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.*
- *Byl jsem seznámen s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – využití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a využití díla školního a § 60 – školní dílo.*
- *Beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§35 odst. 3).*
- *Souhlasím s tím, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že údaje o bakalářské práci, obsažené v Záznamu o závěrečné práci, umístěném v příloze mé bakalářské práce, budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO.*
- *Bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona.*
- *Bylo sjednáno, že užít své dílo – bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití, mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).*

V Mostě dne 19. 4. 2009

Luboš Macek

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá jedním z mnoha okruhů hospodářské trestné činnosti, a to problematikou pojistných podvodů. Zaměřuje se na seznámení s jejich odhalováním a vyšetřováním. Pojistné podvody jsou novým fenoménem dnešní doby a vycházejí ze stavu současné moderní společnosti.

V úvodních kapitolách se zabývám stručným popisem pojmu hospodářská kriminalita, základními pojmy, principy pojišťovnictví s názorným rozбором pojistných podvodů. Po seznámení s možnými způsoby a formami pojistných podvodů jsem se zaměřil na dosud známé postupy při jejich odhalování a dokumentování, jak jednotlivými složkami policie, tak i specifickými útvary v rámci samotných pojišťoven.

Další kapitoly jsou věnovány preventivní a represivní činnosti právě na úseku pojistných podvodů. Zaměření práce vychází z toho, že u pojistných podvodů je v posledních letech zjišťována stále větší míra profesionality pachatelů, a také z jednotlivých způsobů páchání této trestné činnosti. Dále i z toho, že zasahuje téměř všechny oblasti pojišťovnictví, a to jak v České republice, tak i v celém světě.

Klíčová slova: Pojišťovnictví, pojistný podvod, pojistitel, pojistník, pojištěný, prevence.

Summary

This bachelor thesis deals with one of the many areas of crime and the problems of insurance fraud. It focuses on meeting with their detection and investigation. Insurance fraud is a new phenomenon of our time and based on the current state of modern society.

In the introductory chapters dealing with a brief description of the concept of economic crime, basic concepts, principles of insurance with a graphic analysis of insurance fraud. Having taken note of the possible ways and forms of insurance fraud, I have focused on the well-known methods for detecting and documenting how the various police forces, as well as specific departments within the framework of insurance companies.

Other chapters are devoted to preventive and repressive action on the field of insurance fraud. Focus work suggests that, in particular, for insurance fraud in recent years established a growing level of professionalism of the perpetrators, different ways of committing this crime. Furthermore, because affects almost all areas of insurance, both in the Czech Republic and worldwide.

Keywords: Insurance, insurance fraud, the insurer, the policyholder, insurance, prevention.

Obsah

1.	Úvod	1
2.	Hospodářská kriminalita – charakteristika a členění	3
2.1	Charakteristika hospodářské kriminality.....	3
2.2	Členění hospodářské kriminality.....	4
3.	Rozbor pojistných podvodů	5
3.1	Všeobecná charakteristika podvodu.....	5
3.2	Pojistný podvod.....	6
3.2.1	Právní úprava a charakteristika pojišťovnictví.....	7
3.2.2	Základní pojmy v pojišťovnictví.....	9
3.2.3	Právní kvalifikace pojistných podvodů	11
4.	Odhalování a dokumentování pojistných podvodů	12
4.1	Operativní situace.....	12
4.2	Typické způsoby páchaní pojistných podvodů	12
4.3	Charakteristika pachatelů pojistných podvodů	14
4.4	Typické stopy pojistných podvodů	14
4.4.1	Paměťové stopy	14
4.4.2	Materiální stopy.....	15
4.4.3	Znalecké zkoumání.....	16
4.5	Typické vyšetřovací situace	17
4.6	Dokazování a dokumentování.....	18
4.6.1	Dokazování	18
4.6.2	Dokumentování	19
4.7	Mlčenlivost podle zákona o pojišťovnictví.....	20
4.8	Šetření podezřelých případů v pojišťovnách.....	21
5.	Návrh prevence pojistných podvodů.....	24
6.	Závěr	28
7.	Seznam použité literatury	30
8.	Seznam obrázků	31
9.	Seznam tabulek	32

Seznam použitých zkratek

AIDA	- Mezinárodní sdružení pro pojistné právo (Association Internationale de Droit des Assurances)
CEA	- Evropské sdružení národních asociací pojistitelů (Comité Européen des Assurances)
ČAP	- Česká asociace pojišťoven
ČKP	- Česká kancelář pojistitelů
HAP	- Havarijní pojištění
MS ČR	- Ministerstvo spravedlnosti České republiky
MV ČR	- Ministerstvo vnitra České republiky
NSZ	- Nejvyšší státní zastupitelství
PČR	- Policie České republiky
POV	- Pojištění odpovědnosti z provozu vozidla
SPPP	- Sekce prevence pojistných podvodů
SVIPO	- Systém vyhledávání podvodů

1. Úvod

Za posledních 15 let je velmi negativním jevem bezpochyby nárůst kriminality, která hlavně v poslední době nabývá nových forem. Velmi vysoká je zejména hospodářská a majetková kriminalita. Intenzita a objem hospodářské trestné činnosti působí zásadním způsobem na kvalitu života společnosti. Mimo jiných hledisek tato kriminalita zasahuje, a svým způsobem i ovlivňuje, základní příjmové složky státu (daně, cla, poplatky). Hospodářská kriminalita v ČR dosáhla takových rozměrů, že podryvá stabilitu celého hospodářství i právní vědomí občanů.

Bouřlivý vývoj naší společnosti po listopadové revoluci v roce 1989 je úzce spojen se změnami v ekonomice, které sebou přinesly negativní dopad na celkově nepříznivý vývoj kriminality v tom směru, že se objevily zcela nové formy páčání závažné trestné činnosti, zejména vysoce organizovaného charakteru, na které policie a justiční orgány nebyly připraveny.

V České republice, kde v nevídaném měřítku přibýly, do té doby naprosto zanedbatelné a nevýrazné, projevy podvodných jednání v pojišťovnictví, je zjišťována stále větší míra profesionality pachatelů, která zasáhla téměř všechny oblasti pojišťovnictví. Zejména se pak projevuje u odvětví, která jsou předmětem zájmu veřejnosti při uzavírání pojistných smluv. V první řadě se to týká pojištění motorových vozidel, všech kategorií pojištění odpovědnosti, dále pojištění majetkových, pojištění proti odcizení, pojištění domácností a dalších. Lze předpokládat, že v dalším vývoji můžeme očekávat nárůst pojistných podvodů v pojištění rizik spojených s výpočetní technikou.

Příčiny páčání pojistných podvodů spočívají především ve změně mentality obyvatel ke konzumnímu způsobu života. Hledání snadných zisků, snaha vytěžit maximální prospěch z každé vhodné příležitosti na úkor státu, to jsou primární příčiny vzniku pojistných podvodů. Názor, že není nečestné napálit nebo okrást jiný subjekt, jde ruku v ruce i s ekonomickými krizemi a s nárůstem nezaměstnanosti ve společnosti. Na druhé straně příčinou pojistných podvodů na straně samotných pojišťoven je v první řadě samotný pojistný vztah mezi pojišťovnou a subjektem, založený na vzájemné důvěře mezi smluvními stranami. Pachatelé se necítí být vinni při lživém vyplňování pojistných smluv,

pojistných událostí, při nadhodnocování škodní události s tím, že to tak dělají přece všichni. To vše je umocňováno falešnou jistotou, že takové jednání nebude odhaleno nebo dojde v nejhorším případě jen k odmítnutí proplacení pojistného plnění.

Zaměření své práce na pojistné podvody jsem si vybral jednak z důvodu, že pracuji u Policie České republiky již osmnáct let, z toho šestnáct let jako policejní inspektor obvodního oddělení v Bílině, tedy na nejnižším článku organizační struktury Policie, kde jsem se setkával s různými projevy pojistných podvodů. V současné době působím druhým rokem na oddělení hospodářské kriminality v Lounech, kde mám možnost blíže se seznámit s problematikou pojistných podvodů, jejich odhalování a dokumentování. Chtěl bych zde popsat formy páčání jednotlivých typů pojistných podvodů, možnosti jak preventivně působit na veřejnost, aby se tento druh trestné činnosti více vžil do podvědomí široké veřejnosti a začal být brán na zřetel jako negativní prvek a ne jako určitý druh sportu.

Informace a fakta, která byla zpracována do mé práce, jsem získal studiem odborné literatury uvedené v seznamu použité literatury. Využil jsem i svých osobních praktických zkušeností a poznatků, získaných během dlouholetého výkonu služby na jednotlivých útvarech Policie České republiky.

2. Hospodářská kriminalita – charakteristika a členění

2.1 *Charakteristika hospodářské kriminality*

Pojem hospodářská kriminalita a jeho vymezení, činí neustále značné problémy i v dnešní době. Nejen v našich podmínkách, ale i ve státech s vyspělou tržní ekonomikou není přijímán jednotně.

V literatuře jsou často používány pojmy hospodářská (ekonomická) trestná činnost či kriminalita, a také pojem finanční kriminalita. V kriminologické oblasti se pak lze setkat v této souvislosti i s pojmem „kriminalita bílých límečků“. Vzhledem k rozdílnému chápání, kdy v této oblasti panuje dosud značný terminologický zmatek, ale i k možné zaměnitelnosti těchto pojmů, považujeme za nutné vymezit i tyto definice a jejich vzájemné vztahy.

Hospodářská a ekonomická kriminalita splývají v jeden pojem, kdy se dá říci, že jde o synonyma s identickým významem, a také jsou často vzájemně zaměňovány. Finanční kriminalita je jednou z nejdůležitějších oblastí hospodářské kriminality a bývá definována jako trestná činnost směřující proti fungování bankovního systému, kapitálového trhu a finančních institucí, zejména bank, burz, pojišťoven, investičních společností a investičních fondů, penzijních fondů, v poslední době i fondů Evropské unie. Dá se tedy hovořit o tom, že finanční kriminalita je podmnožinou hospodářské kriminality. V souvislosti s kriminalitou tzv. bílých límečků se nezřídka jedná o rozsáhlou hospodářskou trestnou činnost, která bývá páchána složitými a vysoce kvalifikovanými způsoby, a při níž pachatelé využívají mezer v právních normách i jiných okolností, a způsobují tím nemalé materiální škody celému hospodářství, ale i velmi negativně zasahují do právního podvědomí všech občanů. Jedná se o trestnou činnost, která zasahuje do všech oblastí hospodářské kriminality a bývá páchána váženou, vysoce společensky postavenou osobou v rámci svého povolání, která přitom využívá své důvěryhodnosti vyplývající z jejího vysokého sociálního statutu a vážnosti, která náleží vyšším společenským vrstvám.

Hospodářská kriminalita je nehomogenní skupinou trestných činů, jež zahrnuje soubor deliktů, které mají společný znak zneužití důvěry, nezbytné pro fungování hospodářského života, a tak poškozují nebo ohrožují hospodářský pořádek. Škody, které jsou způsobeny hospodářskou kriminalitou, bývají mnohem větší než u obecné

kriminality.[3]

Nejsnadněji lze asi definovat hospodářskou trestnou činnost jako společensky nebezpečná jednání, naplňující skutkové podstaty trestných činů obsažených v trestním zákoně, jež poskytují ochranu soukromým, veřejným i státním zájmům v oblasti ekonomiky.[4]

2.2 Členění hospodářské kriminality

Za hospodářskou trestnou činnost je pak možno považovat trestné činy, obsažené ve druhé hlavě zvláštní části trestního zákona, tedy trestné činy hospodářské. Tato část trestního zákona procházela po roce 1989 závažnými změnami, kdy měnící se společenské a zejména ekonomické vztahy našly svůj odraz i v trestním zákoně. Ve vztahu k charakteru současně páchané kriminality se tato druhá hlava zdá poněkud ztuhlou a lze konstatovat, že již nevystihuje plně charakter a rozsah ekonomické kriminality. Tato hlava zvláštní části nezahrnuje např. úplatkářství, ohrožení životního prostředí, nedovolenou výrobu lihu a celou řadu relevantních trestných činů z hlavy čtvrté (trestné činy obecně nebezpečné) a z hlavy deváté (trestné činy proti majetku). Striktní dodržení stávající systematiky při výkladu by tudíž vedlo k tomu, že řada trestných činů s ekonomickými dopady by nebyla vůbec do hospodářské trestné činnosti zahrnuta. Změnu v členění kriminality by měla přinést novelizace trestního zákoníku, která je v současné době ve schvalovacím procesu zákonodárského sboru. [3]

3. Rozbor pojistných podvodů

3.1 Všeobecná charakteristika podvodu

Obecně lze podvod charakterizovat jako úmyslné jednání pachatele, směřující k získání určité výhody za využití smyšlené legendy, padělaných nebo pozměněných dokladů, nikdy nerealizovatelné nabídky, záruky, která je ve své podstatě bezcenná nebo nedobytná, slibu, jehož podstata není nikdy naplněna apod. Uvedená jednání směřují a jsou pachatelem cílena k omylnému přesvědčení poškozeného o solidnosti pachatele a o jeho poctivých úmyslech. Pachatel sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, či něčího omylu využije, způsobí na cizím majetku škodu a dále výše uvedeným jednáním poruší pracovně právní anebo obchodně závazkové vztahy. Podvodná jednání jsou v posledních letech jednou z nejrozšířenějších hospodářských trestných činností.

Podvod není novou formou hospodářské trestné činnosti. V dřívější době byla podvodná jednání charakterizována určitou nahodilostí a převážně jednoduššími formami provedení. Většina této trestné činnosti spadala do sféry obecné kriminality nebo byla páchána zaměstnanci státních nebo družstevních podniků. S rozvojem soukromého podnikání začal i dynamický rozvoj forem páchání podvodů zejména v ekonomické oblasti. Převážná část tohoto vysoce společensky nebezpečného jednání se tedy přenesla do sféry pracovně právních vztahů a do obchodně závazkových vztahů, a to prakticky ve všech oblastech hospodářství, zejména pak do obchodní sféry, do pojišťovnictví a dále do finanční a bankovní sféry.

V počátcích rozvoje soukromého podnikání se souběžně s tímto podnikáním začaly objevovat i formy podvodu, charakteristické pro hospodářskou trestnou činnost. Začalo docházet k napadání obchodně právních vztahů v souvislosti s podvodnými nákupy a podvodně vylákaným zbožím. Lavinovitě se začala tvořit velká skupina podvodníků – neplatičů, kteří finanční prostředky za prodej podvodně získaného zboží využili pro svou potřebu nebo jiné účely, aniž by uhradili alespoň částečně již splatné pohledávky. Z této celkem jednoduché formy postupem času přecházeli pachatelé na jiné metody, při nichž využívali padělaných dokladů (občanské průkazy, živnostenské listy, bankovní příkazy apod.), živých nástrojů, fiktivních firem a dalších jiných prostředků, které slouží jednak k oklamání poškozených a jednak ke snížení možnosti odhalení skutečných pachatelů. Tím

se definitivně přesunula převážná část trestné činnosti, páchaná formou podvodů, do oblasti hospodářské trestné činnosti.

Obdobná situace nastává i v oblasti pojišťovnictví, kde jednoduché formy podvodných jednání páchaných občany jsou nahrazovány složitějšími formami, na kterých se podílejí pachatelé z řad podnikatelů a kde jsou dosahovány škody značného rozsahu, a dále pak společensky nejnebezpečnějšími formami podvodných jednání, které jsou páchany skupinami organizovaného zločinu v bankovní sféře a ve finanční oblasti.

Uvedená trestná činnost je tedy v současné době charakteristická mimo jiné i tím, že při jejím páchání je využíváno dalších trestných činností. Jedná se zejména o trestné činy padělání úřední listiny dle § 176 tr. zákona, vydírání dle § 235 tr. zákona a krádeže podle 247 tr. zákona.

V současné době je trestná činnost, páchaná formou podvodů, rozšířena do všech oblastí hospodářství a společenského života. Závažným jevem je vysoký stupeň organizovanosti a konspirativnosti pachatelů. Ti využívají pro svou činnost velmi dobrých odborných znalostí problematiky, ale i nedostatků v legislativní oblasti a v trestně procesní sféře. Pachatelé v nemalé míře využívají i možností neomezeného cestování a před vyšetřováním a případným trestem se skrývají po celém území republiky nebo v zahraničí.

Vzhledem k tomu, jak se postupem času forma podvodných jednání zdokonalovala a specializovala na určitá odvětví, nedostačovala k postihu všech forem protiprávního jednání obecná skutková podstata trestného činu podvodu dle § 250 trestního zákona, zejména nutnost vzniku majetkové újmy. Docházelo k obtížím při dokazování u pojistných podvodů v rámci § 250 trestního zákona. Novelizací trestního zákona z roku 1997 byla zákonem č. 253/1997 Sb. podvodná jednání specifikována do tří následujících ustanovení:

- 1) Podvod – § 250 tr. zákona.
- 2) Pojistný podvod - § 250a tr. zákona.
- 3) Úvěrový podvod - § 250b tr. zákona.

3.2 Pojistný podvod

V oblasti pojišťovnictví se objevily v poslední době zcela nové formy trestné činnosti, při nichž je využíváno podvodného jednání a organizování této trestné činnosti

s mezinárodními prvky.

Pojistný podvod je konstruován jako abstraktní ohrožovací delikt, který obsahuje dvě základní skutkové podstaty. Škoda zde není znakem vyvolání poruchy ani bezprostředního ohrožení chráněného zájmu. Kvalifikovaná výše způsobené škody a organizované pachatelství jsou okolnostmi pro použití vyšší trestní sazby.

Obecně lze charakterizovat pojistný podvod jako záměrné klamání jedné strany stranou druhou za účelem získání výhody nebo obohacení, ke kterému by nedošlo, pokud by byl pravdivě vysvětlen skutkový stav. Klamavé jednání se může vztahovat na jakoukoliv fázi pojistné smlouvy, což v praxi může znamenat, že škoda (pojistná událost) se nepříhodovala, nevznikla uvedeným způsobem nebo nespadá pod pojištěné riziko, anebo z ní nevyplývá poškození, újma nebo ztráta. V případě, že událost skutečně nastala, tak se podvod může projevit tím, že škoda zahrnuje např. nepoškozené části vozidel nebo jiných předmětů, její výše je nadsazená záměrně za tím účelem, aby výsledná újma, poškození nebo ztráta byla kryta pojištěním (zejména v případě pojištění se spoluúčastí), nebo její výše je nadsazená záměrně za účelem navýšení hodnoty škody. Dá se říci, že pojistná událost je podvodná i tehdy, když podvodné jednání se vztahuje pouze na část pojistného plnění. Naopak chybu, neúmyslné zkreslení nebo nedostatek pečlivosti nelze kvalifikovat jako podvod, protože toto jednání nebo opomenutí nezahrnuje úmysl podvádět.

3.2.1 Právní úprava a charakteristika pojišťovnictví

Klíčovými právními předpisy v oblasti pojišťovnictví jsou:

- zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, který upravuje zejména právní postavení pojišťoven, mlčenlivost a její prolomení, a dále výměnu informací mezi pojistiteli,
- zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, který upravuje práva a povinnosti subjektů pojistného vztahu,
- zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, kterým jsou upravena práva a povinnosti subjektů v tomto specifickém povinně smluvním pojištění,
- zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí, kterým jsou upravena práva a povinnosti

zprostředkovatelů a samostatných likvidátorů a jejich právní postavení.

Právní úprava pojištění vychází ze zákona č. 34/2004 Sb., o pojistné smlouvě, který upravuje pojistné smlouvy. Pojistná smlouva uzavřená ve smyslu tohoto zákona je tedy základním právním dokumentem, kterým se řídí právní vztahy mezi pojišťovnou (pojistitelem) a právnickou nebo fyzickou osobou (pojištěným). Součástí každé pojistné smlouvy musí být tzv. „*všeobecné pojistné podmínky*“, schválené dle zákona dozorčím orgánem, kterým je Ministerstvo financí ČR.

Pojištění vzniká za účelem vyrovnání se s nahodilými událostmi, jakými jsou např. přírodní nebo technická rizika, případně rizika vyvolaná lidmi. Riziko je měřitelné a lze spočítat pravděpodobnost jeho realizace.

Pojištění slouží k přenesení rizika na specializovanou instituci – pojišťovnu, která vytváří a přerozděluje na základě pojistné metody kolektivní pojistný fond. Vyrovnává riziko v rámci zúčastněných subjektů, kdy míra krytí rizik pojištěného subjektu však není limitována naspořenými prostředky. Jedná se o finanční službu poskytovanou za úplatu.

Obr. 1 Životní cyklus pojištění

Životní cyklus pojištění začíná uzavřením pojistné smlouvy s obchodním oddělením nebo externí firmou na určité období. Během tohoto období dochází k různým pojistným událostem, které je pojistník nebo pojištěný povinen bezodkladně nahlásit pojišťovně. Důkazní břemeno stojí na straně pojistníka, který musí doložit veškeré potřebné podklady k posouzení pojistné události. Následuje vlastní šetření pojišťovny v 3 měsíční lhůtě, kdy je třeba zjistit rozsah plnění pojistitele. Životní cyklus pojištění pak končí ze strany pojistitele plněním, snížením plnění, případně odmítnutím plnění.

Pojišťovnictví je specifické odvětví ekonomiky, které zabezpečuje finanční

eliminaci rizik ovlivňujících činnost lidí. Zahrnuje všechny pojišťovací instituce, které mají oprávnění k podnikání v pojištění. V ČR je pojišťovnictví specifické odvětví ekonomiky zabývající se pojišťovací, zajišťovací a zprostředkovatelskou činností v oblasti pojištění a s tím spojenými činnostmi. Předmětem pojišťovnictví jako odvětví ekonomiky je řízení pojišťoven ze strany státních orgánů, které dohlíží na dodržování správného podnikání v oblasti pojištění, dále je předmětem pojišťovnictví kalkulace pojistného, tvorba technických rezerv, informační soustava atd. V rámci pojišťovnictví v jednotlivých zemích existují a působí instituce, jejichž účelem je organizování vzájemné spolupráce pojišťoven a asociace pojišťoven.[8]

3.2.2 Základní pojmy v pojišťovnictví

V § 3 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, jsou vymezeny pojmy užívané v pojišťovnictví. Zejména se jedná o tyto pojmy:

a) Asistenční služba

Služba zajišťující komplexní pomoc klientům v nouzi při okradení, úrazu apod. Mezi poskytované služby například patří obstarání právních služeb, zabezpečení zvláštní zdravotní péče či zajištění opravy motorového vozidla. Asistenční služby obvykle bývají součástí cestovního pojištění a povinného ručení.

b) Denní odškodné

Obvyklá součást úrazového pojištění, jedná se o plnění za dobu nezbytného léčení následků úrazu (dle počtu dní).

c) Nová hodnota

Pořizovací cena nové věci.

d) Oprávněná osoba

Osoba, které v důsledku pojistné události vznikne právo na pojistné plnění.

e) Pojistitel

Právnícká osoba, která je oprávněna provozovat pojišťovací činnost podle zákona o pojišťovnictví.

f) Pojistka

Písemná forma pojistné smlouvy.

g) Pojistná částka

Maximální limit plnění v případě pojistné události.

h) Pojistná doba

Časové období, na které je pojištění sjednáno.

i) Pojistná událost

Nahodilá skutečnost, se kterou je spojena povinnost pojistitele plnit pojistnou smlouvu.

j) Pojistné

Částka za poskytnutí pojistné ochrany. Bývá placeno v předem dohodnutých intervalech (např. měsíčně).

k) Pojistné plnění

Částka, která je vyplacena v případě pojistné události.

l) Pojistník

Osoba, která uzavřela s pojistitelem pojistnou smlouvu, tj. klient pojišťovny.

m) Pojištěný

Osoba, v jejíž prospěch byla uzavřena pojistná smlouva (většinou shodná s pojistníkem).

n) Pojišťovací agent

Právnícká nebo fyzická osoba, která provádí zprostředkovatelskou činnost v pojišťovnictví na základě smlouvy s pojišťovnou.

o) Pojišťovací makléř

Právnícká nebo fyzická osoba, která provádí zprostředkovatelskou činnost v pojišťovnictví na základě smlouvy s osobou, která má zájem o uzavření pojistné smlouvy.

p) Poškozený

Ten, kdo utrpěl škodu.

q) Připojištění

Pojištění, které lze sjednat výhradně s jiným (hlavním) druhem pojištění.

r) Spoluúčast

Částka, kterou se pojištěný podílí na pojistné události. Obvykle je stanovena fixní částkou nebo procentem.[7]

3.2.3 Právní kvalifikace pojistných podvodů

Trestného činu pojistný podvod podle § 250a trestního zákona se dopustí ten:

- 1) *Kdo při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.*
- 2) *Stejně bude potrestán, kdo úmyslně vyvolá pojistnou událost, nebo kdo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje v úmyslu zvýšit vzniklou škodu.*
- 3) *Odnětím svobody na 6 měsíců až 3 léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 na cizím majetku škodu nikoliv malou.*
- 4) *Odnětím svobody na 2 léta až 8 let bude pachatel potrestán,*
 - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,*
 - b) *způsobí-li takovým činem na cizím majetku značnou škodu nebo jiný zvláště závažný následek.*
- 5) *Odnětím svobody na 5 až 12 let bude potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odst. 1 nebo 2 na cizím majetku škodu velkého rozsahu.[5]*

4. Odhalování a dokumentování pojistných podvodů

4.1 *Operativní situace*

Jedná se o trestnou činnost s vysokou společenskou nebezpečností, kde způsobené škody vysoce převyšují hodnoty značného rozsahu. Příčinu této trestné činnosti je nutno spatřovat v nedostacích při uzavírání pojistných smluv ze strany pojišťovny, a to zejména při přepravě zásilek do zahraničí. Pojišťovny nevěnují pozornost kontrole dopravovaných zásilek, což pachatelé využívají při fingoání množství, a tím zvyšují způsobené škody. Časté případy pojišťovacích podvodů spočívají ve spojení pracovníků pojišťovny (likvidátorů, pracovníků obchodního oddělení) a znalců s pachateli. V některých případech se na této trestné činnosti podílí i policisté, zejména při fingoaných dopravních nehodách. Nejčastější formou trestné činnosti je předstírání škod, vyvolání pojistné události apod.

4.2 *Typické způsoby páchání pojistných podvodů*

Způsoby páchání trestných činů pojistného podvodu jsou velmi variabilní a rozsah jejich páchání je velmi široký. Podle znění § 250a se pojistným podvodem rozumí jednání, při kterém pachatel úmyslně, buď při sjednávání pojistné smlouvy, nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy, uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje pojistiteli nebo podstatné údaje zamlčí.

Pachatel zde buď vzbuzuje falešné představy ve vztahu k okolnostem, za nichž se poškozený - pojistitel rozhoduje uzavřít pojistnou smlouvu, a to tím, že pojišťuje věc, o které již předem ví, že tuto prodá nebo zpronevěří, nebo využívá nesprávných představ poškozeného - pojistitele o určitých okolnostech, a to zejména při uplatnění nároku na pojistné plnění tím, že pojistnou událost svým jednáním sám vyvolal.

Prvním kritériem členění pojistných podvodů je předmět útoku, podle kterého může jít o pojistnou událost vzniklou v rámci životního pojištění nebo neživotního pojištění, které lze ještě podle způsobu vzniku rozdělit na pojištění zákonné nebo smluvní.

Pojistné události ve vztahu k životnímu pojištění vznikají v rámci:

- důchodového pojištění,
- úrazového pojištění,

- pojištění léčebných výloh,
- pojištění příjmů v době pracovní neschopnosti,
- pojištění vážných chorob.

Ve vztahu k neživotnímu pojištění vznikají pojistné události v rámci:

- pojištění domácnosti včetně rekreačních domácností,
- pojištění staveb,
- cestovní pojištění,
- havarijní pojištění motorových vozidel,
- pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla,
- pojištění odpovědnosti za škodu,
- pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu povolání,
- pojištění podnikatelů a průmyslu,
- úvěrové pojištění.

Pojistné podvody můžeme rozdělit na dva typy - **oportunistické a organizované**.

U oportunistických podvodů dochází ke škodě nahodile a pachatel se jí snaží využít ve svůj prospěch. Jedná se zejména o navyšování vzniklé škody, nadsazování nebo falšování dokladů o opravě, pozměňování údajů a antيداتování pojistné smlouvy tak, aby škodní událost byla kryta pojištěním. V rámci firem dochází k pozměňování účetních dokladů firem. Při životním pojištění často dochází k zamlčování údajů o zdravotním stavu a snaha o docílení vyplacení pojistného plnění.

Organizované podvody jsou předem připravovány a pojištění bývá často uzavíráno již s úmyslem pojistný podvod spáchat. Jde zejména o páčání dopravních nehod „do kruhu“ nebo fingování dopravních nehod za účelem „legalizace“ předchozího poškození vozidla. Dále sem můžeme zařadit plánované odcizení vozidla, plánovaný požár firmy s finančními problémy, opakované nahlášení téže škody s časovým odstupem nebo více pojistitelům, fingované úrazy ve spolupráci s lékaři a v neposlední řadě podvody ve spolupráci klient – zprostředkovatel – likvidátor – policista – autoservis.[1]

4.3 Charakteristika pachatelů pojistných podvodů

Obecně lze říci, že pachatel trestného činu pojistného podvodu u většiny pojistných událostí nemusí mít žádné výrazné intelektové nebo jiné schopnosti. Pachatelem zde může být kdokoliv, kdo má způsobilost k právním úkonům a je oprávněný uzavřít pojistnou smlouvu. Spáchání některých pojistných podvodů předpokládá, že pachatel musí vlastnit nebo mít v nájmu určitou věc, která je předmětem pojištění. Například pachatelé pojistných podvodů směřujících proti havarijnímu pojištění motorových vozidel, kteří jsou nejpočetnější skupinou pachatelů trestných činů pojistného podvodu, jsou obvykle osoby:

- bez středoškolského vzdělání,
- nemajetní, kteří jsou tzv. bílými koňmi,
- ve věku 20-30 let,
- bez výjimečných intelektových schopností,

kterí se nechají zlákat za velmi malou finanční odměnu organizátory pojistných podvodů, aby si na svoji osobu vzali na leasing vozidlo, které poté oni sami, nebo další osoby vyvezou mimo území České republiky, kde ho prodají a nahlásí policii v zahraničí nebo v České republice jeho údajné odcizení.

Naopak pachatelé pojistného podvodu u pojištění podnikatelů a průmyslu a úvěrového pojištění jsou zpravidla intelektuálně na výši, schopní navazovat kontakty, jsou dokonale obeznámeni s problematikou, výřeční, schopní improvizovat a přizpůsobit se situaci tak, aby přesvědčili osoby, které s nimi uzavírají pojistnou smlouvu, že nemají žádné podvodné úmysly. [1]

4.4 Typické stopy pojistných podvodů

4.4.1 Paměťové stopy

V první řadě se jedná o paměťové stopy, informace uložené ve vědomí osob, které zejména:

- naplánovaly, organizovaly a provedly protiprávní jednání,
- podílely se na likvidaci důkazů,
- vyzradily důvěrné informace zneužité jinou osobou k páčání trestné činnosti,

- poskytly konzultace k odborným problémům použitým při páchání protiprávního jednání,
- zjistily podezřelé aktivity, případně na ně upozornily,
- byly upozorněny na podezřelé jednání,
- byly poškozeny trestným činem.

Zvláštností těchto stop je u pojistných podvodů to, že případní svědci si ani často neuvědomují, že byli svědky trestného činu nebo jeho přípravy, protože skutečnosti, které vnímali, se jeví jako bezproblémové a v souladu se zákonem.[3]

4.4.2 Materiální stopy

V souvislosti se spácháním trestného činu pojistného podvodu pachatelé předkládají pojistiteli řadu písemností, které mohou být jednak nepravdivé, hrubě zkreslené, nebo i padělané. Takto vzniklé stopy padělání a pozměňování listin jsou pro pojistný podvod základní a nejtypičtější a mají při vyšetřování své nezastupitelné místo. Všechny listinné důkazy je nutné zajistit pro potřeby vyšetřování v originále a vzhledem k tomu, že s těmito důkazy disponuje pojistitel, u kterého byla pojistná smlouva uzavřena, není obtížné tyto listinné důkazy pro účely trestního řízení zajistit.

Rozhodujícími písemnostmi pro vyšetřování trestného činu pojistného podvodu jsou návrh pojistné smlouvy, originály nebo kopie pojistných smluv uzavřených mezi pojistitelem a pojištěným, dále hlášení pojistných událostí, které musí mít rovněž písemnou formu a další. Pojištěný na všech těchto dokumentech stvrzuje svým podpisem správnost údajů rozhodných pro uzavření pojistné smlouvy i k přiznání nároku na pojistné plnění. Pojistný podvod může být spáchán pouze s podvodným úmyslem, který pachatel musí pojmout již v době uzavírání pojistné smlouvy. Údaje uvedené v návrhu pojistné smlouvy a odsouhlasené pojištěným (pachatelem) jsou pak rozhodujícím důkazem pro trestní řízení. V dalším vyšetřování však musí být pochopitelně prokázána subjektivní stránka trestného činu pojistného podvodu, tedy úmysl, byť jen nepřímý. Vzhledem k těmto skutečnostem je pro vyšetřování vhodné obstarat tyto rozhodující písemnosti u příslušné pojišťovny. Zajištěné písemnosti mohou být vzhledem k jejich spornosti i předmětem znaleckého zkoumání, zejména z oboru písmoznalectví. Jde o případy, kdy se pachatel hájí tím, že

písemnost nepodepsal, nebo že je jinak pozměněn její obsah. Pro znalecké zkoumání mají zásadní význam originály písemností, které jsou nezpochybnitelné, co se autentičnosti týká.[1]

4.4.3 Znalecké zkoumání

Znalecké zkoumání má v oblasti hospodářské kriminality velký význam. Znalecké posudky patří k nejdůležitějším důkazním prostředkům. U řady pojistných podvodů je znalecké zkoumání neodmyslitelným úkonem v trestním řízení. Znalecké obory většinou korespondují s typem a druhem pojistného podvodu a řídí se dominující skutkovou situací. Rozsahy a zaměření jednotlivých znaleckých expertíz podrobně upravují metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů, pro které jsou jednotlivé znalecké expertízy typické.

Nejčastěji se využívá:

- Expertíz ručně psaného písma
- Grafických expertíz
- Zbožíznaleckých expertíz
- Expertíz z oboru účetnictví
- Expertízy z oboru výpočetní techniky
- Expertízy z oboru silniční dopravy
- Expertízy z oboru zdravotnictví

K výběru znalce je třeba přistupovat velmi opatrně a odpovědně. S ohledem na uvedené skutečnosti má správný výběr znalce velký význam pro úspěch dokazování. Je velmi vhodné projednat předem se znalcem či znaleckým ústavem nebo firmou zamýšlené znalecké zkoumání a konzultovat s nimi i otázky, které jsou následně znalci v rozhodnutí položeny. Je však zapotřebí respektovat zásadu, že znalec se nesmí vyjadřovat k právním otázkám a nesmí je hodnotit.

V praxi se můžeme setkat i s tím, že znalecké posudky si nechává vypracovat i obviněný či jeho obhájce. Tento postup je v souladu s právem a policejní orgán s takovým posudkem musí nakládat jako s každým jiným důkazním prostředkem. Dojde-li k tomu, že

jsou závěry jednotlivých znaleckých posudků různé, je nutno tyto rozpory řešit cestou výsledků znalců nebo doplněním znaleckých posudků. Nepodaří-li se existující rozpory odstranit, je možné nařídít tzv. superposudek, to je posudek znaleckého ústavu zapsaného takto v seznamu znaleckých ústavů, vedeného Ministerstvem spravedlnosti ČR.[2]

4.5 Typické vyšetřovací situace

Při šetření, prověřování a vyšetřování se můžeme setkat s následujícími typickými počátečními situacemi:

- zjištěné skutečnosti nedovolují určit závěr o tom, že se stal trestný čin, není důvod k zahájení úkonů trestního řízení. Je nezbytné provést šetření a pokusit se zadokumentovat skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Zejména v rámci operativní pátrací činnosti s využitím podpůrných operativně pátracích prostředků. Tato situace vyplývá zejména z vlastních poznatků získaných policejním orgánem.

- zjištěné skutečnosti důvodně nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin. Policejní orgán zahájí úkony trestního řízení. V rámci prověřování pak zajistí důkazy o tom, že se trestný čin skutečně stal a zjišťuje, kdo je jeho pachatelem. Tato situace vyplývá zejména z podání poškozených, tedy pojišťovny. Okruh potenciálních pachatelů je v případě trestného činu v té době již obvykle znám, je nezbytné prokazovat, u v úvahu připadajících pachatelů, naplnění všech znaků skutkové podstaty trestného činu.

- zjištěné skutečnosti důvodně nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a je dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala konkrétní osoba nebo osoby. Policejní orgán vydá usnesení o zahájení trestního stíhání.

- pachatel trestného činu se doznává a spolupracuje s policií (to však nezabavuje policejní orgán povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti)
- pachatel trestného činu se nedoznává (policejní orgán vyhledává a provádí důkazy, bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného, případné úkony provedené před zahájením trestního stíhání nemusí opakovat, byly-li provedeny podle trestního řádu)
- pachatel trestného činu se zdržuje na neznámém místě (je potřeba vypátrat pobyt pachatele a doručit mu usnesení o zahájení trestního stíhání, případně, pokud jsou

splněny zákonné podmínky, vést řízení proti uprchlému).

U všech pojistných událostí, u kterých bude dáno důvodné podezření ze spáchání pojistného podvodu tím, že událost vyvolala pojištěná osoba sama nebo udržovala pojistnou událost, aby získala neoprávněný majetkový prospěch, musí být dokazování zaměřeno na skutečnosti, které jsou rozhodné pro posouzení skutku a jednání pachatele:

- zda se stala pojistná událost, její rozsah, průběh, následek a příčinnou souvislost mezi následkem a pojistnou událostí,
- zajistit dokumenty týkající se pojištění,
- zajistit hlášení o pojistné události, kterou předal pachatel pojišťovně jako podklad pro plnění,
- ověřit pojistnou historii pachatele (zda a kolik pojistných smluv má uzavřeno a se kterými pojišťovnami, zda hlásil pojistnou událost i u jiných pojišťoven, obdobné pojistné události, které hlásil a rozsah plnění pojišťovny apod.),
- ověřit existenci předmětu pojištění i v kontextu s předcházejícími pojistnými událostmi,
- ověřit finanční situaci pachatele,
- ověřit rozsah předcházejících pojistných událostí nebo škod na předmětu pojištění,
- prověřit placení pojistného,
- ověřit rozsah pojistné události, zda ho bylo možné zmenšit konáním pachatele, a zda bylo v silách pachatele následek omezit, a další. [1]

4.6 *Dokazování a dokumentování*

4.6.1 Dokazování

Dokazování skutkových okolností trestného činu pojistný podvod je v podstatě shodné s dokazováním skutkových podstat podvodu, včetně některých jeho zvláštností. Vzhledem k tomu, že poškozeným je vždy pojistitel, nemusíme zjišťovat, zda se jedná o vypjatý občanskoprávní vztah, nemusí být zpravidla věnována taková pozornost zjišťování okolností účasti poškozeného na spáchání tohoto trestného činu, zejména jeho motivu, a

podobně. I když, stejně jako u trestného činu podvodu, musíme dokazovat úmyslné jednání v rámci subjektivní stránky, neobstojí zde tvrzení podezřelých, že nechtěli poškozeného uvést v omyl nebo jeho omylu využít, neboť všechny své podklady směřující k uplatnění nároku na pojistné plnění, které jsou nezpochybnitelné, předkládají písemně pojistiteli a opakovaně je uvádějí při šetření prováděném pojistitelem a policií. I v takových případech se však musíme intenzivně zabývat získáváním důkazů prokazujících úmysl pachatele, při kterém je třeba vycházet zejména z důkazů o způsobu života a zdrojích příjmů, způsobu spáchání trestného činu, spolupachatelích apod.

Fakta v trestním řízení mohou být zjištěna různými způsoby. Jedna z nejvíce účinných cest, jak zjistit fakta, je prostřednictvím dokazování. Vzhledem k tomu potřebují orgány činné v trestním řízení ve vyšetřování potřebnou pravomoc opatřovat a provádět důkazy. Za důkaz může posloužit vše, co napomůže k objasnění věci, zejména výpovědi zúčastněných osob, znalecké posudky, věci a listiny, důležité pro trestní řízení a ohledání.

U pojistného podvodu v případě odst. 1 tohoto trestného činu k naplnění objektivní stránky postačí prokázat, že při sjednávání pojistné smlouvy pachatel uvedl nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, eventuálně podstatné údaje zamlčel. Již tím je trestný čin dokonán. Důležité je zamlčení podstatných údajů pachatelem, již není třeba prokazovat mu, že věděl, že druhá strana jedná v omylu, tj. že uvedené podstatné skutečnosti jí nebyly známy, resp., že pokud by je znala, nejednala by tím způsobem, kterým v posuzovaném případě jednala, například že by při jejich znalosti neuzavřela určitou smlouvu.

Vzhledem k tomu, že se jedná o úmyslný trestný čin, je pochopitelně nezbytné prokázat úmysl pachatele. V případě tohoto trestného činu s tím nejsou zdaleka takové problémy, jako u klasického podvodu. Naplnění základní skutkové podstaty navíc nevyžaduje způsobení škody, není zde zapotřebí úmyslu způsobit škodu, a tím méně pak způsobení škody samotné. Poškozený je vždy pojistitel.

V případě odst. 2 tohoto trestného činu je k naplnění objektivní stránky nutné zase prokázat, že pojistná událost byla vyvolána úmyslným jednáním pachatele, nebo prokázat udržování stavu vyvolaného pojistnou událostí, aby vznikla vyšší škoda. [1]

4.6.2 Dokumentování

Dokumentování trestného činu pojistného podvodu je velmi obtížné. Obtížnost

dokumentace podvodného jednání je nutné spatřovat zejména v prokazování tzv. podvodného úmyslu. U pojišťovacích podvodů podvodný úmysl plně prokazuje dokumentování fingovaného vloupání, případně postačí dokladovat rozpory v zajištěných dokladech, prokazujících výši škody.

Pachatelé se postupně ve svém jednání zdokonalují a vyhledávají zejména takové formy, které jsou z hlediska konstrukce skutkové podstaty trestného činu pojistného podvodu velmi těžko postižitelné.

4.7 Mlčenlivost podle zákona o pojišťovnictví

Významnou otázkou pro dokazování pojistných podvodů je i mlčenlivost zaměstnanců pojišťoven. Podle § 39 zák. č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, jsou členové statutárních a dozorčích orgánů a zaměstnanci pojišťoven povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech týkajících se pojištění fyzických a právnických osob. Prolomení mlčenlivosti je možné mimo jiné v těchto případech:

- poskytnutí informací se souhlasem osob, jichž se tyto údaje týkají,
- poskytnutí informací na základě písemné žádosti orgánu činného v trestním řízení,
- poskytnutí informací na základě písemné žádosti Policie České republiky,
- oznámení pojišťovny učiněné státnímu zástupci, policejnímu nebo jinému příslušnému orgánu, ve věci podezření ze spáchání trestného činu nebo přestupku, a další.[6]

Tato úprava mlčenlivosti zaměstnanců pojišťoven je velmi významná i z pohledu trestního řízení. V současné době přetrvává stav, kdy nelze prorazit mlčenlivost zdravotnického personálu při vyžadování zdravotní dokumentace pro účely trestního řízení. Zdravotnická dokumentace je rovněž rozhodujícím podkladem pro vypořádání nároků plynoucích z řady pojistných událostí a její předložení je v prvořadém zájmu pojištěné osoby. Tuto podrobnou zdravotní dokumentaci, kterou disponuje pojistník, je pak možné v rámci vyšetřování pojistného podvodu zcela legálně, na základě písemně odůvodněné žádosti, od pojistníka získat, a je platným důkazem v trestním řízení. [1]

4.8 Šetření podezřelých případů v pojišťovnách

Dne 1. ledna 1994 zahájila svou činnost Česká asociace pojišťoven (ČAP). Tato asociace vznikla jako zájmové sdružení komerčních pojišťoven. Původní členskou základnu tvořilo celkem 16 členů. Během své existence se rozrostla o dalších 11 subjektů. Dnes asociace sdružuje 27 komerčních pojišťoven, kdy jejich podíl na celkovém předepsaném pojistném v ČR přesahuje 98 %. ČAP ještě zahrnuje další dva členy se zvláštním statutem – Českou kancelář pojistitelů a Českou sekci Mezinárodního sdružení pro pojistné právo (AIDA).

Asociace podporuje rozvoj pojišťovnictví a pojistného trhu v ČR. Zastupuje, hájí a prosazuje zájmy členských pojišťoven i jejich klientů a snaží se zvyšovat ekonomický a společenský význam pojišťovnictví. Od roku 1998 reprezentuje české pojišťovnictví i v rámci Evropské unie jako řádný člen Evropské federace národních asociací pojistitelů (Comité Européen des Assurances – CEA).

Mezi hlavní úkoly České asociace pojišťoven patří zpracovávání připomínek k právním předpisům týkajícím se pojišťovnictví, pojištění nebo jiných zájmů pojišťoven a prosazování nezbytných úprav, české i evropské legislativy. Vytváří nástroje zábran škod a pojistných podvodů, dále sjednocuje pravidla a postupy členů v oblasti technické, informační i statistické. Rovněž vytváří informační nástroje pro veřejnost a objektivně a srozumitelně informuje o vývoji pojistného trhu, pojistných produktech a novinkách. V neposlední řadě vytváří pravidla etického chování v pojišťovnictví. Česká asociace pojišťoven je organizována v několika sekcích, kdy pojistnými podvody se zabývá Sekce prevence pojistných podvodů (SPPP).

Sekce prevence pojistného podvodu je samostatný odborný a výkonný orgán ČAP. V rámci Sekce jsou řešeny otázky prevence a represe pojistného podvodu ve všech odvětvích pojištění a ke všem skupinám osob, které se mohou podílet na páchání této trestné činnosti (vnější i vnitřní subjekty). Rovněž doporučuje a prosazuje zájmy pojišťoven a organizuje spolupráci ve vztahu k orgánům státní správy a dalším relevantním subjektům. Podílí se na zpracování připomínek k právním předpisům, které mohou ovlivnit podmínky pro páchání této trestné činnosti, a také připravuje metodická doporučení pro členy ČAP v oblasti odhalování a dokumentování této trestné činnosti, včetně organizačně technických a preventivních opatření jak na úrovni trhu, tak samotných pojišťoven. Sekce

prevence pojistných podvodů zabezpečuje výměnu zkušeností získaných v rámci členských pojišťoven, zajišťuje získávání a výměnu informací a zkušeností se zahraničními pojistnými trhy a organizuje spolupráci s jejich specializovanými orgány. V neposlední řadě se také podílí na preventivních akcích ve vztahu k veřejnosti.

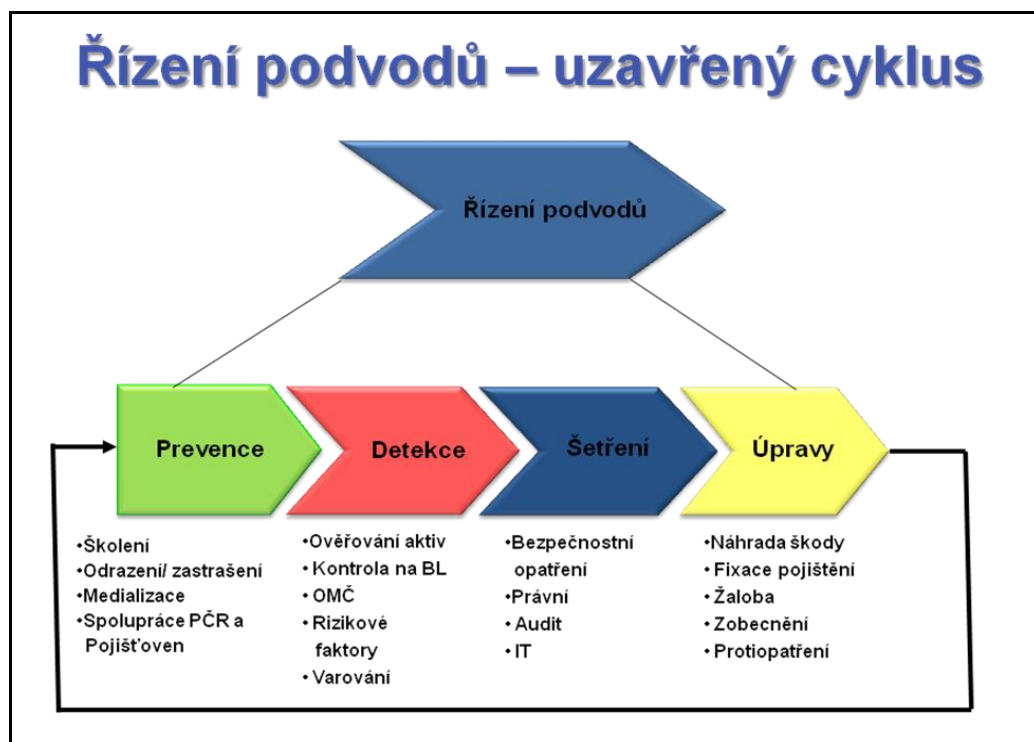
Dalším subjektem na českém pojistném trhu, působícím v oblasti prevence a represe pojistného podvodu, je Česká kancelář pojistitelů (ČKP). Tato kancelář byla zřízena zákonem č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla. Jedná se o profesní organizaci pojistitelů s licencí provozovat pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. Vytváří technické, informační a legislativní podmínky pro prevenci a represu pojistného podvodu v oblasti pojištění odpovědnosti z provozu motorových vozidel. Česká kancelář pojistitelů používá v prevenci proti pojistným podvodům systém pro likvidaci škod (pouze však u pojištění odpovědnosti z provozu vozidla). Tento systém obsahuje informace o pojistných smlouvách, pojistných událostech a fotografie z místa nehody. ČKP je přidruženým členem ČAP.

Dalším subjektem na českém pojistném trhu v boji proti pojistným podvodům jsou samotné pojišťovny. Ve většině pojišťoven existují zvláštní útvary složené ze specialistů vyšetřovatelů pojistných podvodů, jde o tzv. odpovědné garanty. Jedná se zpravidla o vedoucího pracovníka útvaru vyšetřování pojistného podvodu v pojišťovně nebo útvaru kontroly. Je jedinou kontaktní osobou za pojišťovnu ve styku s policií a dalšími orgány činnými v trestním řízení ve vztahu k pojistnému podvodu. Koordinuje činnost ke zvýšení ochrany pojišťovny před pojistným podvodem a realizuje společnou bezpečnostní politiku asociace ve své pojišťovně. Zastupuje svoji pojišťovnu v SPPP.

Vlastní šetření podezřelých případů na úrovni jednotlivých pojišťoven je prováděno manuální prací s vlastními databázemi nebo podněty z oddělení likvidace pojistných událostí a jejich eventuálním obohacováním o informace z externích zdrojů. Používají se nástroje pro správu a analýzu dat, fungující na principu vyhodnocení rizikových identifikátorů pojistného podvodu, a využívají se systémy pro analýzu vazeb mezi subjekty a předměty vystupujícími v jednotlivých případech v různých rolích. [9]

Odhalování pojistných podvodů v rámci pojišťovnictví spočívá zejména v tipování sporných pojistných událostí dle indikátorů. Indikátory jsou souhrnem praxí vysledovaných okolností, které mohou předznamenávat úmysl pojištěného nebo pojistníka,

podvodným jednáním získat neoprávněný majetkový prospěch již před uzavřením pojistného vztahu nebo v jeho průběhu. Indikátory je možné vztahovat k řadě okolností souvisejících s pojistným vztahem, zejména k pojistné smlouvě, pojištěnému nebo k pojistníkovi či předmětu pojištění a další. Mají zásadní význam pro odhalování pojistných podvodů. Indikace pojistného podvodu se může uskutečnit v jakékoliv fázi pojistného vztahu nebo události. Obr. 2

Obr. 2 Řízení podvodů

Soukromoprávní pohled na problematiku pojistných podvodů ze strany pojišťoven je širší než trestněprávní. Nehledí se tolik na subjektivní stránku trestného činu pojistného podvodu, zejména na zavinění. Pojišťovny mají možnosti ochrany svých finančních zájmů stanoveny zákonem č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě. Podle § 17, při porušení povinností pojistníka nebo pojištěného, může pojistitel pojistné plnění snížit. Dojde-li ze strany pojistníka nebo pojištěného k závažnějšímu provinění v souladu s pojistnou smlouvou, může pojistitel podle § 23 odstoupit od smlouvy nebo může podle § 24 odmítnout plnění z pojistné smlouvy.[7]

5. Návrh prevence pojistných podvodů

Žádné odvětví není vůči hospodářské kriminalitě imunní. Nejčastěji je hospodářská kriminalita zjištěna v pojišťovnictví a maloobchodu, pak následuje veřejný sektor a finanční služby.

Při statistickém zpracování pojistných podvodů jsou veřejně dostupné dva druhy statistik. Prvním typem jsou statistiky vedené orgány činnými v trestním řízení, které se týkají trestného činu podle § 250a trestního zákona, Tab. 1.

	v letech	2005	2006	2007
Statistika PČR	Počet zjištěných skutků	489	496	582
	Počet stíhaných osob	589	580	502
	Celková výše škod v tis. Kč	86.205	93.335	74.502
Statistika NSZ	Počet stíhaných osob	698	514	249
	Počet obžalovaných osob	584	430	205
Statistika soudů	Počet trestných činů	433	364	323
	Počet odsouzených osob	357	319	281

(Zdroj: statistiky MV ČR a MS ČR)

Tab. 1 Pojistné podvody ve statistikách PČR a soudů

Druhý typ statistik mapuje případy pojistných podvodů, které šetří speciální útvary pojišťoven. Rozdíl mezi těmito statistikami je takový, že statistiky policie vypovídají o šetřených, obžalovaných a odsouzených činech podle § 250a trestního zákona, kdežto statistiky speciálních útvarů pojišťoven se vztahují ke všem vypátraným druhům podvodného chování i v případech, kdy jsou postihovány pouze občanskoprávní cestou a nejsou postoupeny orgánům činným v trestním řízení.

V rámci pojistných podvodů je nesnadné hovořit o tendencích a trendech, jelikož na jejich výskyt má vliv několik podstatných činitelů. Lze mezi ně zařadit zejména období přírodních neštěstí, nové geopolitické podmínky jako je otevření Evropy, zdokonalující se systémy zabezpečení a ochrany majetku, na druhé straně stále se zdokonalující práce podvodníků, zvyšující se ceny majetku, na kterém jsou podvody páčány, nové jevy jako

jsou škody na zdraví.

Nejvíce napadaným odvětvím je pojištění motorových vozidel (60% POV:40% HAP), pojištění přepravy je méně časté, ale zato s velmi nákladnými škodami, a u pojištění osob je vysoká latence související se složitým dokazováním. Tab. 2.[9]

Pojistné odvětví	Počet šetřených případů			Prokázaná hodnota (v tis. Kč)		
V letech	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Pojištění motorových vozidel (PMV)	2.341	4.150	3.359	267.060	262.315	269.593
Pojištění přepravy	4	14	15	27.092	29.815	4.955
Pojištění majetku a odpovědnosti	506	559	654	205.744	193.944	216.617
Pojištění osob	480	253	520	46.094	29.918	32.803
CELKEM	3.331	5.176	4.548	545.990	515.992	523.968

(Zdroj: statistika SPPP ČAP)

Tab. 2 Pojistné podvody ve statistikách ČAP

V rámci problematiky odhalování, prověřování a vyšetřování pojistných podvodů na úrovni policejních orgánů a pojišťoven jsou v současné době vypracovávány teze, kdy tyto mají za úkol stanovit pravidla pro statistické porovnání počtu oznamovaných trestných činů a zpracováváných trestních spisů, zpracovávají roční analýzy stavu, změn a vývojových tendencí kriminality v oblasti pojistných podvodů v České republice a dále se zpracovává a nadále upřesňuje metodika odhalování a vyšetřování trestného činu pojistného podvodu podle § 250a trestního zákona.

Zlepšení by měla přinést novela skutkové podstaty pojišťovacího podvodu podle ustanovení § 250a trestního zákona, která umožňuje postihovat nejen pachatele dokonaného trestného činu nebo jeho pokusu, ale již i přípravu. Významným prvkem boje proti této trestné činnosti by měla být užší spolupráce ČAP s policií, spočívající ve zlepšených preventivních podmínkách. Významná je také spolupráce kriminální policie s Interpolem při řešení pojistných podvodů v mezinárodní automobilové dopravě.

V současné době je v rámci ČAP zaváděn projekt SVIPO, kdy se jedná o automatický systém detekce potenciálně podvodných škodných událostí ve všech oblastech

pojištění. Spuštění je plánováno přibližně v polovině roku 2009. Projekt by měl přinést zintenzivnění činnosti pojišťoven v oblasti boje s pojistným podvodem. To však povede ke statistickému nárůstu této trestné činnosti, neboť údaje získané ze statistik Ministerstva vnitra ČR a statistik pojišťoven spolu zcela nekorespondují. Lze předvídat nárůst trestných činů pojistných podvodů na základě zmíněných faktů, a že se rozdíl mezi statistikami bude zmenšovat, pokud se v dané oblasti zlepší práce policie. V tomto ohledu si myslím, že by napomohlo preventivní činnosti v boji proti pojistným podvodům, kdyby byly informační systémy Policie a pojišťoven vzájemně propojeny. Pak by z nich mohli pracovníci obou subjektů, zabývající se trestnou činností v oblasti pojistných podvodů, včas čerpat potřebné informace, které by dle různých indikátorů poukazovaly na podezření z pojistného podvodu.

K tomu, aby mohla policie účinněji postihovat tuto trestnou činnost, je nezbytné, aby dostávala včas informace a oznámení o podezření z trestné činnosti. Nezbytné je rozšíření kontrolní činnosti pojišťoven při ofenzivním prověřování podezřelých pojistných událostí. Nedostatek kontrolní činnosti se projevuje zejména v nedostatečných a nekvalitních výstupních materiálech pro potřeby trestního řízení, kontrola se omezuje pouze na určité pojistné produkty, např. na pojištění majetku na úkor pojištění osob.

Silným negativním faktorem je nízká úroveň právního vědomí. Lidé nejen, že neznají svá práva a nedokážou se tedy právní cestou bránit, ale v důsledku neznalosti existuje i značná tolerance protiprávního jednání druhých. Mnozí si vykládají zákon tak, aby to vyhovovalo jim, a buď nevědomky, nebo zcela vědomě, se dopouštějí protiprávního jednání. V této souvislosti je však nutné vzít v úvahu, že právní normy jsou tak složité a tak rychle se mění, že zdaleka nelze očekávat, že by se v nich mohl řadový občan orientovat.

S ohledem na všechny mnou shora uvedené skutečnosti, bych si dovolil navrhnout, aby v rámci preventivní činnosti byla zavedena užší spolupráce na úseku pojistných podvodů a to zejména mezi jednotlivými pojišťovnami a jednotlivými útvary Policie ČR. Tato součinnost by měla spočívat zejména ve zvýšení akceschopnosti jednotlivých složek, jak pojišťoven, tak útvarů Policie ČR, při objasňování příčin a odstraňování následků vzniklých pojistnými podvody. Tato spolupráce by měla přinést zefektivnění činnosti při likvidaci pojistných událostí a rovněž tak při prevenci i represí pojistných podvodů.

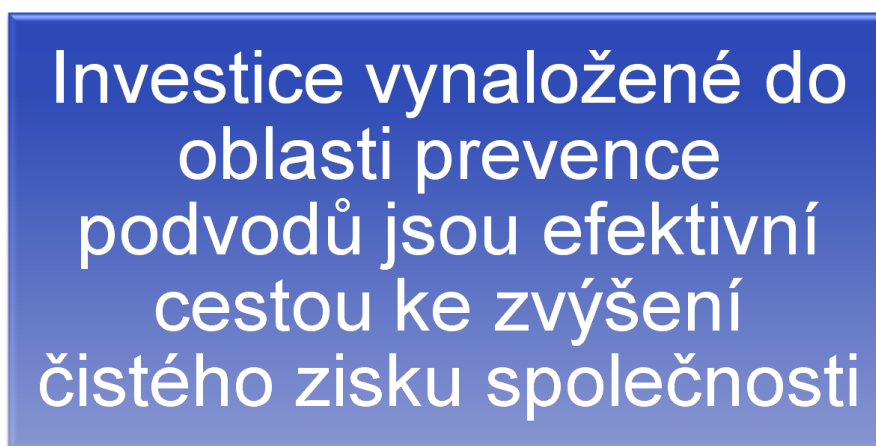
Rovněž není možné zapomenout na oblast odborných školení zaměstnanců pojišťoven, v tomto vidím další z mých návrhů, aby i oni dokázali rozpoznat jednání pojištěného nebo pojistníka, které ukazuje, že by se mohlo jednat o jednání nezákonné.

V neposlední řadě se domnívám, že velký význam při akceschopnosti jednotlivých složek, podílejících se na odhalování pojistných podvodů, má i konzultace mezi pracovníkem příslušné Služby kriminální policie a vyšetřování a pracovníkem pojišťovny – specialistou v dané oblasti, a to s ohledem na objasnění této trestné činnosti. Z těchto okolností vyplývá i můj další návrh, který spočívá v upevňování kontaktů mezi jednotlivými pracovníky a možnosti předávání informací, týkajících se trestné činnosti v oblasti pojistných podvodů.

Preventivní činnost má rozsáhlý záběr a cíle. Jednou z hlavních oblastí, ve které by se preventivní činnost mohla více zviditelnit v rámci pojistných podvodů, je medializace tohoto druhu trestné činnosti, aby se dostala do podvědomí široké veřejnosti, a aby ho tato začala odsuzovat jako každé jiné protiprávní jednání. Myslím si, že medializováním i menších kauz by veřejnost začala být vnímavější více ke svému okolí. V současné době se převážně medializují násilné trestné činy, které jsou všeobecně veřejností nejvíce odsuzovány, a poté se medializují kauzy s politickým podtextem. Ostatní trestná činnost zůstává v pozadí zájmu veřejnosti a je vnímána pouze okrajově. Hromadné sdělovací prostředky posílily své postavení ve společenském, politickém, ale i v ekonomickém životě. Aktivní role médií se v současné době odráží při formování veřejného mínění. Některé společenské jevy se dostávají do veřejného povědomí jedině tím, že informace o nich se dostanou do zpráv sdělovaných médii.

6. Závěr

Boj proti hospodářské kriminalitě je nikdy nekončící proces. Účinná obrana proti pojistným podvodům vyžaduje průběžné přehodnocování systémů řízení rizik. Stejně důležité je vybudovat u pojišťoven takovou firemní kulturu, která účinnost kontrolních systémů podpoří jasnými etickými pravidly, pomůže zvýšit loajalitu ke společnosti a ukáže, že každý pachatel, bez ohledu na postavení, bude patřičně potrestán. Podobně, jako u ostatní kriminality, i u pojistných podvodů platí, že prevence je levnější než reakce. Obr. č. 3

Investice vynaložené do
oblasti prevence
podvodů jsou efektivní
cestou ke zvýšení
čistého zisku společnosti

Obr. 3 Investice do prevence

Význam trestního práva obecně, a s plným dopadem i v ekonomice, spočívá v tom, že již sama pohrůzka trestem působí jako významný faktor pro plnění právních povinností. Odhalování a trestání protiprávních jednání uvedený preventivní účinek pohrůzky trestem podporuje a naopak nedostatečná činnost orgánů činných v trestním řízení prevenci kriminality snižuje.

Trestní právo samo o sobě není způsobilé odstranit jevy tvořící kriminalitu v ekonomice. Působí jen jako podpůrný, avšak nahraditelný prostředek ochrany ekonomických vztahů. Úlohu trestního práva v ekonomice nelze podceňovat, jak v prevenci, tak i v represí. Trestní právo však nedisponuje takovými prostředky, aby mohlo odstranit nebo výrazněji snížit faktory, které tuto kriminalitu vyvolávají. Zejména platí, že prostředky trestního práva nelze vytvářet nové ekonomické vztahy nebo jim zcela zabránit. I v tomto směru může trestní právo působit jen jako „ultima ratio“, poslední instance, která zasahuje až tam, kde jsou ekonomické vztahy natolik vážně a trvale rozvráceny, že k jejich

nápravě nestačí již prostředky mimotrestních právních odvětví. Můžeme tedy hovořit o pomocné roli trestní represe v ekonomické oblasti.

Rozhodující vliv v této oblasti musí sehrát jiné než trestněprávní nástroje, zejména kvalitní mimotrestní rámec podnikání a hospodářské soutěže. Ten by měl zahrnovat odpovídající hmotně právní úpravu právních vztahů spojených s podnikáním a s ekonomickou činností vůbec, ale i procesní pravidla umožňující co nejrychlejší vynutitelnost porušeného práva. Svou významnou roli hrají i takové faktory, jako jsou dostatečné kontrolní mechanismy.

Cílem mé práce bylo poukázat na problematiku v oblasti pojistných podvodů, jejich detekci, šetření a postihování. V současné době probíhá vyšetřování pojistných podvodů ve dvou liniích – v rámci policie a pojišťoven. Ke společné spolupráci dochází jen zřídka, převážně při šetření velkých kauz, což je, podle mého názoru, na škodu pro obě strany. Mnou předestřené návrhy by mohly přinést všem, kdo se zabývají problematikou pojistných podvodů, zvýšení odborné kvalifikace, lepší orientaci a zkvalitnění práce v této oblasti trestné činnosti.

7. Seznam použité literatury

- [1] CHMELÍK, Jan a kol.: *Pojistné podvody*. 1. autoriz. vyd. Praha: MV, 2000. 96 s.
- [2] CHMELÍK, Jan a kol.: *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 532 s. ISBN 80-86898-36-9
- [3] KUČHTA, Josef a kol.: *Hospodářská trestná činnost*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2007. 111 s. Edice multimediálních pomůcek PrF MU; sv. 37. ISBN 978-80-210-4256-8.
- [4] ZAPLETAL, Josef a kol.: *Kriminologie: Díl II. Zvláštní část*. 3. uprav. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1999. 167 s. ISBN 80-7251-003-7.
- [5] *Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.*
- [6] *Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojišťovnictví)*
- [7] *Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě)*
- [8] JINDRA, Vojtěch. *Pojišťovnictví* [online]. [cit. 2009-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://edu.uhk.cz/~jindrvo1/pojistovnictvi/historie.html>>.
- [9] *Česká asociace pojišťoven* [online]. Praha, 2007-2008 [cit. 2009-01-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.cap.cz>>.

8. Seznam obrázků

Obrázek č. 1 - Životní cyklus pojištění	8
Obrázek č. 2 - Řízení podvodů	23
Obrázek č. 3 - Investice do prevence	28

9. Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Pojistné podvody ve statistikách PČR a soudů	24
Tabulka č. 2 - Pojistné podvody ve statistikách ČAP	25